

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pop F., Postolica R., Lupău C., Dégi C. L. Clinical practice guide in psycho-oncology. *Cognition, Brain, Behavior*. 2016. Vol. XX, № 4. P. 283-308.
2. Мухаровська І. Р. Медико-психологічна допомога в онкологічній практиці. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2017. Т. 2, № 2. е020219.
3. Meaning-centered psychotherapy in the cancer setting: Finding meaning and hope in the face of suffering / ed W. Breitbart. Oxford University Press, 2017. 424 p.
4. Holland J.C., Rowland J.H. Handbook of Psychooncology: Psychological Care of the Patient with Cancer. New York: Oxford University Press, 1989. 785 p.

Марія Панас

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
спеціальності «Початкова освіта. Дитяча психологія»

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Воолодимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

panasmaris@gmail.com

Лариса Куца

кандидат філологічних наук, доцент

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Воолодимира Гнатюка

м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ КАЗОК БРАТІВ ГРІММ ЯК СТРАТЕГІЯ ЇХ ВИЖИВАННЯ

Твори всесвітньовідомих німецьких казкарів Якоба та Вільгельма Грімм приваблюють читачів не тільки своїм змістом, яскравою образною формою, але й складними, несподіваними круговоротами сюжетів («доль») головних персонажів. Більше того, дослідники зазначають, що подібні перлини дитячої

зарубіжної літератури сприяють формуванню так званої «культури дитинства» (Піроженко Т.). Нас у випадку даного дослідження цікавлять насамперед «сюжети» доль персонажів бр. Грімм, які сприяють активному залученню їх мислення, як-от: «Як же ж виживати?» Таке мислення – це вже креативне мислення. Багатьох зарубіжних та українських письменників-казкарів хвилювало це ключове питання у житті їх персонажів. І кожен із них подає свій творчий вихід. Актуальним свого часу воно було, наприклад, і для казок геніального українського письменника Івана Франка. Він вирішував непередбачені проблеми у житті своїх казкових персонажів-звірів теж за допомогою глибокого, спокійного *мислення* (збірка «Коли ще звірі говорили»). У німецьких братів-казкарів, як ми уже заявили, це мислення виступає як *креативне*.

Твори бр. Грімм неодноразово поставали об'єктом наукового зацікавлення. Так, осмислювали їх учені Брандес В., Кононенко В., Манойлова О., Марченко Т., Мороз І. та ін. Дослідники звертали увагу на казки бр. Грімм в аспекті казкотерапії (Мушкевич М.), намагалися з'ясувати секрети їх популярності (Пасловська А.), пропонували їх як засіб розвитку творчої особистості (Пересала В.). Ми ж у нашому дослідженні пропонуємо розглянути твори німецьких казкарів як засіб для розвитку критичного мислення дітей-читачів. Критичне мислення персонажів бр. Грімм пропонуємо розглядати як спосіб для їх виживання у непростих «життєвих» ситуаціях, умовах, круговоротах «долі». У цьому полягає актуальність нашого дослідження.

Мета статті – відповідно до сюжетів творів бр. Грімм представити оригінальну стратегію виживання персонажів бр. Грімм за допомогою прийомів критичного мислення.

В якості методологічної основи було взято до уваги праці таких відомих психологів, як Кононенко В., Мушкевич М., Федосенко Л., Шуміцька О., Дмитріюк Н.С. та ін. Особливу увагу звернуто на праці дослідників власне критичного мислення: Большакова І., Дівакова І., Тягло О., Марченко О. та ін. Тут доречно нагадати, що критичне мислення – це мислення самостійне. Учні

повинні відчувати достатньо свободи, щоб мислити і самотійно вирішувати найскладніші питання. До речі, мислити критично можна в будь-якому віці. Вже навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду та знань. Більше того, вже навіть малюки здатні думати критично і самотійно. Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання знаходить індивідуальність і стає свідомим, безперервним та продуктивним.

Багато сучасних учених-педагогів і представників психологічної та літературознавчої науки вказували на ту велику роль, яку відіграє казка у формуванні особистості дитини-читача. На їхню думку, все найцінніше, відшліфоване впродовж багатьох століть може і повинно бути використане в освітньо-виховній роботі з читачем. Казка ілюструє особливості життя людини у суспільстві та специфіку взаємин між людьми. Передача моральної поведінки в казках відбувається не через абстрактні поняття, а через дії реальних персонажів, поведінка яких значуща для дитини.

Брати Грімм жили в епоху зародження і розквіту романтизму – важливого напрямку світової культури на рубежі XVIII-XIX століть. Більша частина казкових сюжетів, старовинних легенд, переказів, німецької міфології були зібрані братами Грімм, професорами-філологами, під час їхніх численних експедицій сільською Німеччиною, записана зі слів оповідачів, селян, городян.

На наш погляд, казки бр. Грімм не лише розвивають уяву та творчість у читачів, але й сприяють вихованню і розвитку їх гострого розуму. Наприклад, казка «Бременські музиканти», демонструє дітям молодшого шкільного віку приклад об'єднання зусиль усіх персонажів, взаємодопомоги один одному, а найголовніше – вчить винахідливості. У даному випадку маємо власне те, що видатна українська національна педагог С.Русова називала методом виховання розуму. Якби Осел, Пес, Кіт, Півень творчо не задумались на певному етапі своїх випробувань, ідучи до Бремена, то не отримали б «предобрих наїдків і напоїв» розбійників. А це вже – голодне існування на далекому шляху. Ось як докладно описують це бр. Грімм: «Думали, думали і нарешті придумали: Осел передніми ногами стане на підвіконня, Пес вискочить на Осла, Кіт на Пса, а Півень злетить

Котові на голову. Постававши так, вони в один голос завели свою музику: Осел ревів, Пес гавкав, Кіт нявчав, Півень кукурікав. Потім усі як гунуть крізь вікно в кімнату, аж шибки забряжчали!» [2, с.45]. Наведена із сюжету ситуація ще раз унаочнює, що, як пише Большакова І., «мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень» [1, с.4]. Так, спонтанно, з допомогою критичного мислення тварин казки було вирішено непросту ситуацію із розбійниками, які загрожували їхньому існуванню.

До речі, деякі із сюжетів казок бр. Грімм видаються часто досить жорстокими: наприклад, у казці «Гензель і Гретель» дівчинка Гретель без роздумів відправляє в палаючу піч відьму, а батько залишає дітей у лісі на вірну смерть. Але тут знову приходить на допомогу розвинене (креативне) мислення: брат Гензель задалегідь придумує спосіб повернення з глибокого лісу додому. Він, перш ніж батько за намовою злої мачухи, відвів їх із сестрою Гретель у глибокий ліс, назбирав світлих камінців. Потім вони стали дітям у пригоді – світилися під впливом місяця: «... Блищали, наче нові срібні таляри, й показували їм дорогу додому. Йшли вони цілу ніч і прийшли додому аж удосвіта» [2, с.19]. Так Гензель і Гретель знайшли спосіб вийти із скрутного становища.

У казці «Попелюшка» бр. Грімм сестри Попелюшки вирішують вжити радикальних заходів, щоб вони могли взутися в золотий черевик, а саме – відрубують собі п'ятий палець на нозі та частину п'яти, сподіваючись, що це зробить їхні ноги витонченими, як у Попелюшки, і вони зможуть взутися в її черевик. В основі усіх таких вчинків лежать прийоми креативного мислення персонажів.

Зачаровує молодшого школяра великою винахідливістю сюжет іншої казки бр. Грімм – «Вовк і семеро козенят». Твір достатньо напружений для дитини-читача, адже йдеться про складне випробування – хитрі підступи Вовка до маленьких, беззахисних семеро Козенят. Проте добро перемагає завдяки винахідливому – креативному – мисленню старшої матері Кози. Навіть коли Вовк уже проковтнув її семеро дітей, вона не втрачає душевного спокою, не боїться і

не розгублюється, а, добре подумавши, «заходилася пороти вовчиськові черево». Усі Козенята повистрибали, а винахідлива Коза, заповнивши черево злочинця камінням, знову його зашила. Подібні сюжети вчать читача не розгублюватись у складних обставинах, глибоко і креативно мислити та вірити у добро. На образі мудрої Кози, яка виступає алегорією мудрої людини загалом, ще раз переконуємось у тому, що «ідеальна критично мисляча особа завжди допитлива, добре поінформована, упевнена у розумі, неупереджена, гнучка...» [3, с.72].

Висновки. Отже, ми прослідкували сюжети видатних німецьких казкарів бр. Грімм як дієвий виховний засіб молодшого школяра і відзначили, що їх твори характеризуються динамічним змістом, яскравими образами, насиченим поетичним, виразним мовленням. Ідейно-художнє спрямування аналізованих казок закладає в читачеві високоморальні основи та цінності – доброту, чесність, здатність чуйно ставитися до людей та навколишнього світу. Проте найважливішим у нашому дослідженні постали спостереження над проблемою розвитку критичного мислення дитини-читача засобами казок бр. Грімм. Критичне мислення постає важливою стратегією виживання усіх основних персонажів видатних німецьких казкарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Большакова І. Розвиток критичного письма. Початкова освіта. 2012 р. № 11. С. 3-7.
2. Грімм бр. Казки. К.: Веселка, 2006. 126 с.
3. Піроженко Т. О. Дитинство як цінність: минуле та сучасне в дослідженнях психологічної думки. URL: <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v4/i16/3.pdf>
4. Тягло О. В. Критичне мислення: Навчальний посібник. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 189 с.